

Alaealiste komisjonide 2010.a. analüüs

Sisukord

1	ALAEALISTE KOMISJONIDE TEGEVUSE ANALÜÜS LÄBI AASTATE	3
1.1	Alaealiste komisjonid Eestis	3
1.2	Alaealiste komisjonidesse suunatud lapsed	4
1.3	Taotluse esitanud institutsioonid	7
1.4	Pöördumise aluseks olnud teod	8
1.5	Alaealiste komisjoni suunatud laste sooline ja vanuseline osakaal	9
1.6	Kohaldatud mõjutusvahendid	10
1.7	Kordusarutelud alaealiste komisjonides	11
1.8	Alaealisele esindaja määramine	12
1.9	Sundtoomine	12

1 ALAEALISTE KOMISJONIDE TEGEVUSE ANALÜÜS LÄBI AASTATE

1.1 Alaealiste komisjonid Eestis

Iga aasta lõppedes koostab iga alaealiste komisjon oma tegevuse kohta aastaaruande. Aruanne esitatakse teda moodustanud organile. Aastaaruande vorm on välja töötatud Haridus-ja Teadusministeeriumi poolt 1999.a. ning uuendatud Eesti Noorsootöö Keskuse poolt 2008.a.

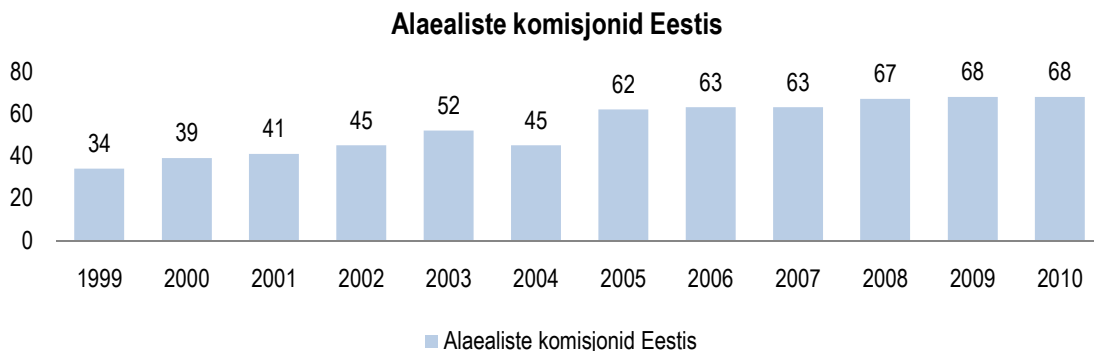
2011.a 1. jaanuari seisuga on Eestis kokku 68 alaealiste komisjoni (15 maavalitsuste juures, 8 Tallinna linnaosade ja 45 KOV komisjoni). (vt **joonis 1**)

Lisaks igas maakonnas tegutsevatele maakondlikule alaealiste komisjonile on alaealise mõjutusvahendite seadusest (AMVS) tulenevalt **komisjoni moodustamise võimalus ka kohalikul omavalitsusel**, kuid eelnevalt peab see olema kooskõlastatud maakonna alaealiste komisjoniga. Aktiivselt tegutsevad kõik maakondlikud alaealiste komisjonid ning enamus kohalike omavalitsuste komisjonidest. Osades väiksemates kohalikes omavalitsustes võib olla küll komisjon moodustatud, aga arutelusid aastaringset ei ole olnud. (vt **tabel 1**)

Kuigi 2010.a. ei ole uusi kohalike omavalitsuste alaealiste komisjone moodustatud on eelnevate aastate jooksul komisjonide arv omavalitsustes järjepidevalt kasvanud (1999.a. 19 komisjoni; 2003.a. 37 komisjoni; 2006.a. 40 komisjoni ja 2010.a. 45 komisjoni) (vt **tabel 1**) See tõusutrend näitab, et järjest rohkem teadvustatakse vajadust pöörata tähelepanu probleemsetele lastele ning aidata neid varajase sekkumisega. Alaealiste komisjonide loomine kohalikus omavalitsuses aitab kaasa ennetustöö koordineerimisele, võrgustikutöö edendamisele kohalikus piirkonnas ning korduvõigusrikkumiste ärahoidmisele „rohujuure“ tasandil.

45 KOV komisjonist tegutseb Harjumaal hetkel 15 , Ida-Virumaal 4, Jõgeval 1, Järvamaal 2, Raplamaal 3, Pärnumaal 10, Tartumaal 3, Valgamaal 1 ning Viljandis 6. Kuues maakonnas (Hiiumaa, Läänemaa, Lääne-Virumaal, Põlvamaal, Saaremaal ning Võrus) KOV komisjone ei ole. Viimase kolme aastaga on lisandunud kokku 5 KOV komisjoni. AMVS muutmise seaduse eelnõu (98SE) näeb ette, et tulevikus on kohalikel omavalitsustel võimalik luua ka ühiskomisjone. Tänapäevase seisuga on need moodustatud Harju-, Pärnu- ja Valgamaal: Kuusalu ja Loksas vallad; Pärnumaal Vändra ja Kaisma vallad ning Saarde vald ja Kilingi-Nõmme linn. Valgamaal Tõrva linn koos Põdrala ja Helme valdadega. Ühiskomisjonid aitavad leevendada piirkonnas spetsialistide puudust, toetades samal ajal abi jõudmist alaealiseni võimalikult lähedal tema elukohale.

Joonis 1. Alaealiste komisjonid Eestis

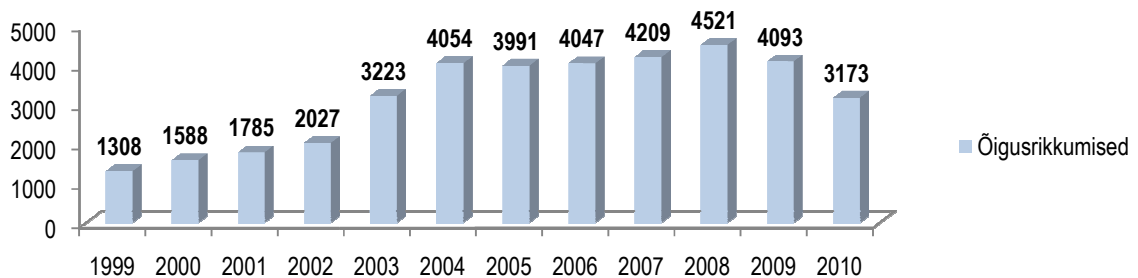
Tabel 1. Kohalike omavalitsuste alaealiste komisjonide arv maakondades

Piirkond	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Tallinn	7	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
Harjumaa	2	3	2	4	5	4	13	12	12	14	15	15 ¹
Hiumaa	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ida-Virumaa	4	4	4	5	6	5	6	6	4	4	4	4
Jõgevamaa	0	1	1	2	2	2	1	2	1	1	1	1
Järvamaa	0	0	0	0	1	0	1	2	2	2	2	2 ²
Läänemaa	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Pänumaa	4	4	7	8	9	8	11	11	10	10	10	10 ³
Raplamaa	0	1	1	2	2	2	3	3	3	3	3	3 ⁴
Saaremaa	0	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0
Tartumaa	0	0	0	0	1	0	0	1	3	3	3	3 ⁵
Valgamaa	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1
Viljandimaa	0	2	2	1	2	1	3	3	4	6	6	6 ⁶
KOKKU	19	24	26	30	37	30	47	48	48	52	53	53

1.2 Alaealiste komisjonidesse suunatud lapsed

Joonisel 2 on kajastatud alaealiste komisjonis arutatud taotluste arv arvestusega, et üks taotlus on ühe õigusrikkumise arutamise aluseks. Kui asja arutatakse uuesti, kuna alaealine jättis täitmata tema suhtes kohaldatud mõjutusvahenditest tulenevad kohustused, siis ei arvestata seda uue taotlusena, vaid juba esitatud taotluse järjena. Kui keskmiselt on 2005.-2008.a. õigusrikkumiste arv iga aastaga suurenenud siis alates 2008.a. on alaealiste poolt toimepandud õigusrikkumisi üha vähem. 2010.a. arutati alaealiste komisjonides üle Eesti 3173 õigusrikkumise asja, mis on võrreldes 2009.a. statistikaga üle 20% vähem.

Joonis 2. Alaealiste õigusrikkumistesse puutuvate asjade arutelud (kordades)

¹ Raasiku VV alaealiste komisjonis 2010.a. arutelusid ei olnud.

² Albu VV alaealiste komisjonis 2010.a. arutelusid ei olnud.

³ Saarde /Kilingi-Nõmme VV alaealiste komisjonis 2010.a. arutelusid ei olnud.

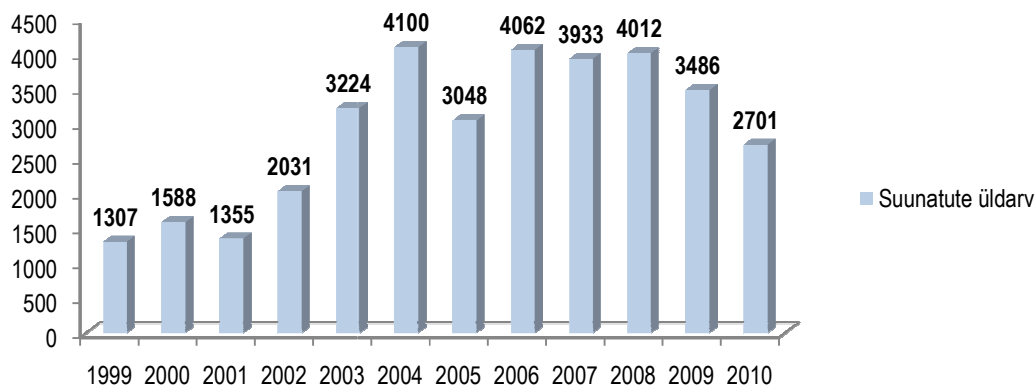
⁴ Juuru VV alaealiste komisjonis 2010.a. arutelusid ei olnud.

⁵ Võnnu VV alaealiste komisjonis 2010.a. arutelusid ei olnud.

⁶ Kõpu VV alaealiste komisjonis 2010.a. arutelusid ei olnud.

Ka alaealiste arv, kes alaealiste komisjoni 2010.a. suunati, on viimase seitsme aasta jooksul üks madalamaid. 2010.a. on alaealiste komisjonidesse üle Eesti suunatud 2701 last. (vt **joonis 3**)

Joonis 3. Alaealiste komisjoni suunatud laste üldarv

Eestis suunati 2010.a. kogu earühmast alaealiste komisjoni 2% alaealistest. Kõige kõrgem oli komisjoni suunatute osakaal earühmast Hiiumaal (4,2%) ja kõige väiksem Saaremaal, Võrumaal ja Järvamaal (1,2%). (vt **tabel 2**)

Tabel 2. Alaealiste komisjonidesse suunatud õigusrikkujate osakaal (%) earühmas (7-17) 2010.a.

Maakond	Kogu noorte arv 7-17	AEK-i suunatud alaealised	Õigusrikkujate osakaal kogu earühmast
Harju maakond	14362	260	1,8%
..Tallinn	36141	587	1,6%
Hiiuma maakond	1253	52	4,2%
Ida-Viru maakond	16458	416	2,5%
Jõgeva maakond	4633	101	2,2%
Järva maakond	4297	51	1,2%
Lääne maakond	3255	72	2,2%
Lääne-Viru maakond	8243	168	2%
Põlva maakond	3740	66	1,8%
Pärnu maakond	10075	158	1,6%
Rapla maakond	4549	77	1,7%
Saare maakond	4008	48	1,2%
Tartu maakond	17237	389	2,3%
Valga maakond	4281	73	1,7%
Viljandi maakond	6636	154	2,3%
Võru maakond	4576	55	1,2%

AMVS kasutatakse alaealise sooritatud õigusrikkumise kohta kogunenud materjali asjana. Tabelis 3 on toodud maakondades ja Tallinna linnas alaealiste komisjonides arutatud asjade üldarvud.

7-17 aastaste noorte koguarv oli Eesti Statistikaameti allika põhjal 2011.a. jaanuari seisuga 143 744.

Tabel 3. Alaealiste õigusrikkumistesse puutuvate asjade arutelud (kordades) 2010.a.

PIIRKOND	2003.a.	2005.a.	2007.a.	2008.a.	2009.a.	2010.a.
Tallinn	1173	967	1141	990	831	617
Harjumaa	208	441	261	444	383	260
Hiiumaa	39	72	50	102	83	67
Ida-Virumaa	363	438	398	431	582	454
Jõgevamaa	44	58	97	82	80	120
Järvamaa	66	119	114	118	64	51
Läänemaa	92	113	139	142	78	87
Lääne-Virumaa	189	205	420	396	452	250
Põlvamaa	82	95	151	149	71	105
Pärnumaa	260	307	297	341	254	179
Raplamaa	71	139	107	216	134	126
Saaremaa	39	70	67	75	60	57
Tartumaa	305	482	560	583	615	497
Valgamaa	80	126	93	91	80	83
Viljandimaa	127	285	202	215	169	157
Võrumaa	85	122	112	146	114	63
KOKKU	3223	3991	4209	4521	4051	3173

Pea kõikides maakondades on õigusrikkumiste arv viimaste aastate jooksul vähenenud. Nagu tabelist 3 on näha, siis komisjonide koormused on asjade arutamise arvukuse poolest väga erinevad. Kõige rohkem asju vaadatakse läbi Tallinna linnas. Maakondlikest alaealiste komisjonidest arutatakse kõige rohkem asju Tartumaal, kus 2010.a. on kokku arutatud 497 asja.

Tõusutendentsi võib täheldada Jõgevamaal, kui õigusrikkumisi oli eelneva aastaga võrreldes 33% rohkem ning Läänemaal, kus suurenes õigusrikkumiste arv 10% võrra.

1.3 Taotluse esitanud institutsioonid

AMVS § 14 lg 1 määratleb alaealise õiguserikkumise asja arutamiseks **taotluse esitamiseks õigustatud isikud**. (vt **joonis 4**) Kui 1999-2002 oli üle poolte esitatud taotluste tehtud kooli poolt, siis 2003-2010 on peamised pöördumised tulnud politseiametniku poolt (2002 - 44%; 2005 – 54%; 2008 - 56%; 2009 – 69%; 2010 – 68%) ning nende osakaal on aastatega märgatavalt kasvanud. Kui 1999-2002 oli üle poolte esitatud taotluste tehtud kooli poolt (1999 - 49%, 2000 - 50%, 2001 - 50% , 2002 - 45%), siis viimaste aastate komisjonide aruandlusest selgub, et kooli poolt esitatud taotlused moodustavad kõikidest taotlustest 14%. Seega on näha, et kooli osa lapse suunamisel komisjoni on viimastel aastatel vähenenud.

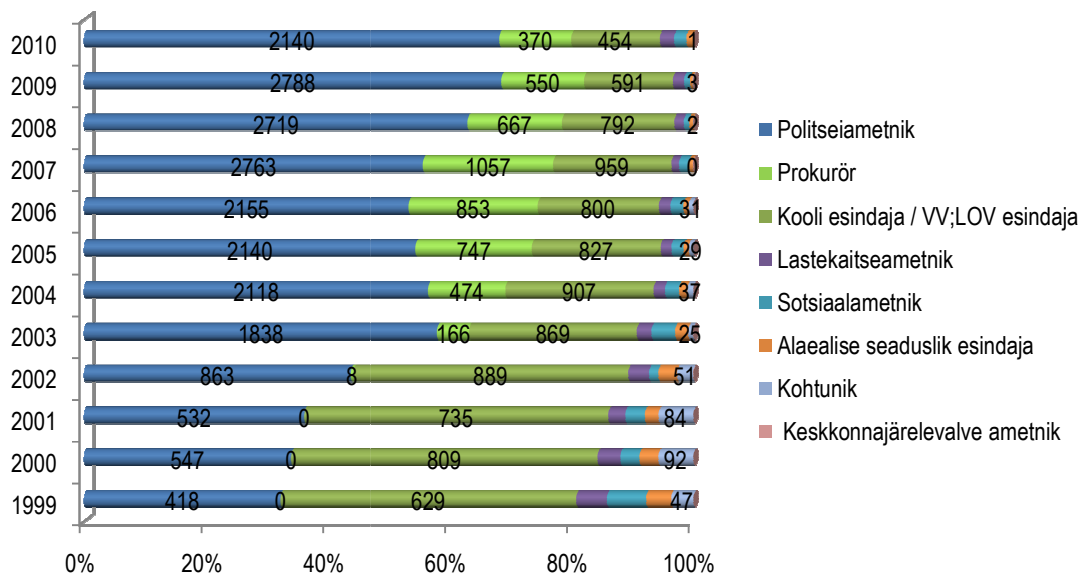
Alates 2010.a. 1.septembrist jõustus uus põhikooli- ja gümnaasiumiseadus, mille kohaselt ei ole koolil võimalik enam lapse koolikohustuse mittetäitmise korral taotlust alaealiste komisjonile esitada, vaid võimalused selleks on alaealise elukohajärgsel valla- või linnavalitsuse volitatud isikul. 2010.a. statistikas on arvestatud koondina koolipoolsete esindajate ja VV/LOV volitatud esindajate taotlusi.

Suurenenud politseiametnike ja prokuröride poolt esitatavate taotluste arvu põhjuseks on karistusseadustiku jõustumisest (1.09.2002) tulenenud muudatused AMVS-s. (vt **joonis 5**)

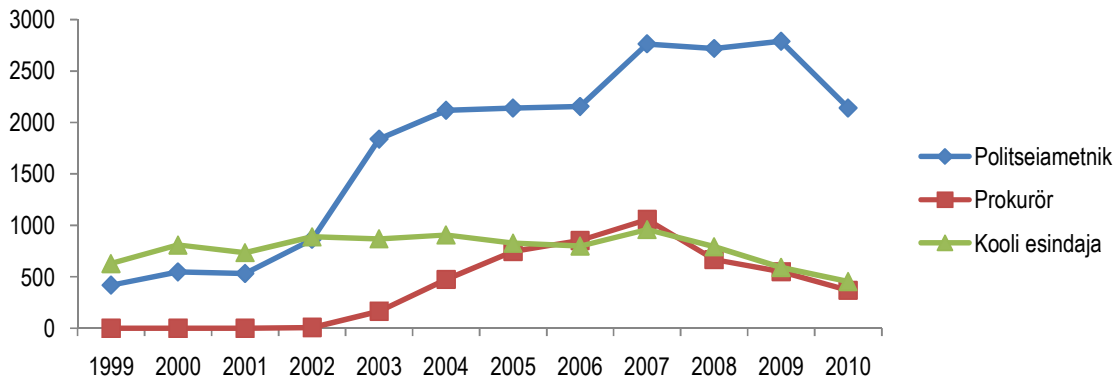
Kuigi alates 2005. aastast tõusis järjepidevalt prokuröri poolt esitatud taotluste osakaal (2005. aastal 19%-ni esitatud taotlustest, 2006.a 21% esitatud taotlustest; 2007.a. 22%), siis 2010.a. on see osakaal kõikidest taotlustest 11%.

Kõige vähem on taotlusi on 2010.a. alaealiste komisjonile esitanud alaealise seaduslikud esindajad. Kohtunike poolt esitatud taotlusi on alaealiste komisjonile ühel korral ning keskkonnajärelevalveametniku poolt mitte kordagi.

Joonis 4. Taotluse esitanud institutsioonid

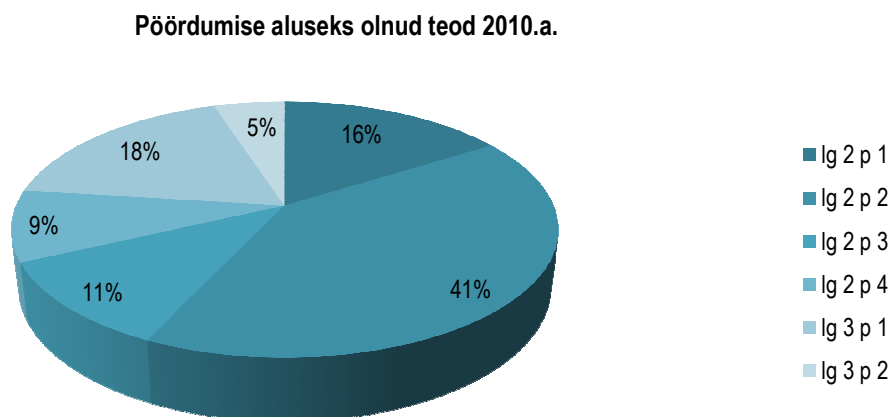
Joonis 5. Kõige enam taotlusi esitanud institutsioonid

1.4 Pöördumise aluseks olnud teod

Kui 2000.a. alguses olid peamiseks alaealiste komisjoni pöördumise aluseks olevad teod (kahe kolmandiku ringis) seotud kooli probleemidega, siis alates 2003.a. aruannetest selgub, et nüüd on peamiseks **pöördumise aluseks** AMVS § 1 lõige 2 punkt 2 ehk nooremana kui neljateistaastasena toime pandud karistusseadustikus või muus seaduses ettenähtud väärteokoosseisule vastava õigusvastane tegu (41%). (vt **joonis 6**) Sellele järgnevad AMS § 1 lõige 3 punkt 1 (koolikohustuse mittetäitmine 18%); lõige 2 punkt 1 (nooremana kui neljateistaastasena toime pannud karistusseadustikus ettenähtud kuriteokoosseisule vastava õigusvastase teo 16%) ja lõige 2 punkt 3 (neljateist kuni kaheksateistaastasena toime pannud karistusseadustikus ettenähtud kuritegu, kuid prokurör või kohus on leidnud, et isikut saab mõjutada karistust või karistusseadustiku § 87 ettenähtud mõjutusvahendite kohaldamisega ja kriminaalmenetlus on tema suhtes lõpetatud 11%). Kõige vähem on õigusrikkumisi toime pandud lõige 3 punkt 2 järgi, ehk noor on tarvitanud alkohoolset jooki, narkootilist või psühhotroopset ainet (5%). See trend on olnud sarnane ka eelnevatel aastatel.

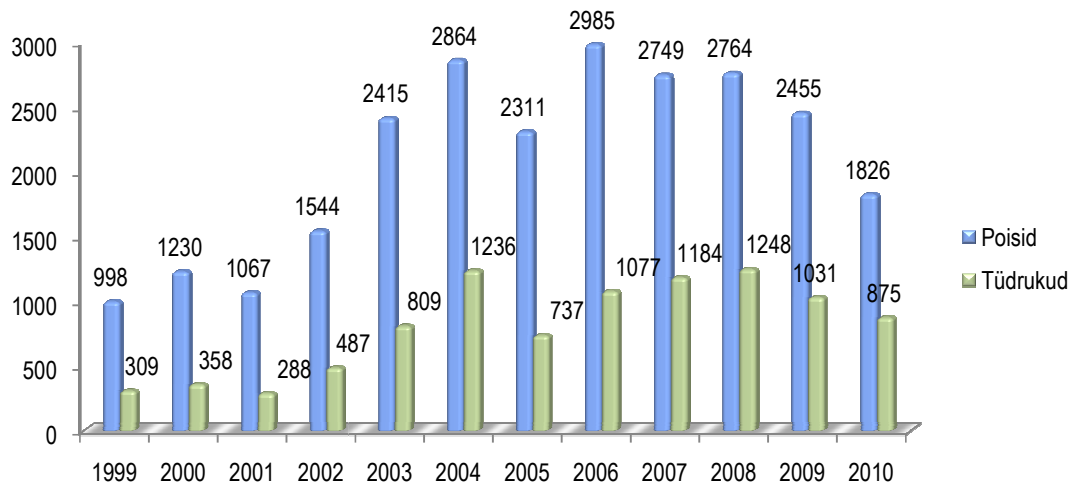
Joonis 6. Pöördumise aluseks olnud teod 2010.a.

1.5 Alaealiste komisjoni suunatud laste sooline ja vanuseline osakaal

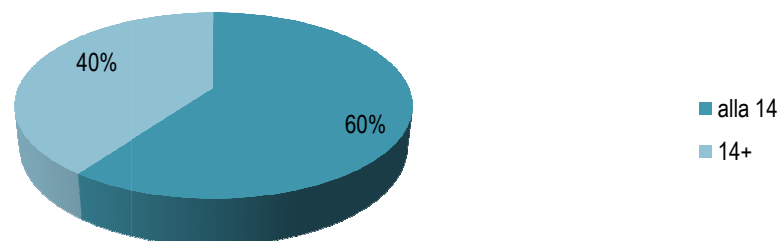
Poiste ja tüdrukute suhet õigusrikkumiste asjades kujutab **joonis 7**. Kuigi jooniselt on näha, et läbi aastate on alaealiste komisjoni suunatud tunduvalt rohkem poisse kui tüdrukuid, on viimaste aastate jooksul tõusnud ka alaealiste komisjoni suunatud tütarlaste osakaal – 2010.a. oli neid alaealiste komisjoni suunatud 32% (aastal 2005 oli sama näitaja 24%).

Joonis 7. Sooline koosseis õigusrikkumiste asjades.

Enamus alaealistest, kes alaealiste komisjoni suunatakse, on vanuses alla 14 eluaastat. Vanuseline koosseis õigusrikkumisasjades on välja toodud **joonisel 8**, kust saab näha, et 2010.a 60% rikkumisi on toime pandud noorte seas, kes on alla 14.a. vanad ning 40% 14-18.a. noorte seas.

Joonis 8. Vanuseline koosseis õigusrikkumiste asjades (2010.a.)

1.6 Kohaldatud mõjutusvahendid

Joonis 9 annab ülevaate määratud mõjutusvahendite esinemissagedusest 1999.a.-2010.a.

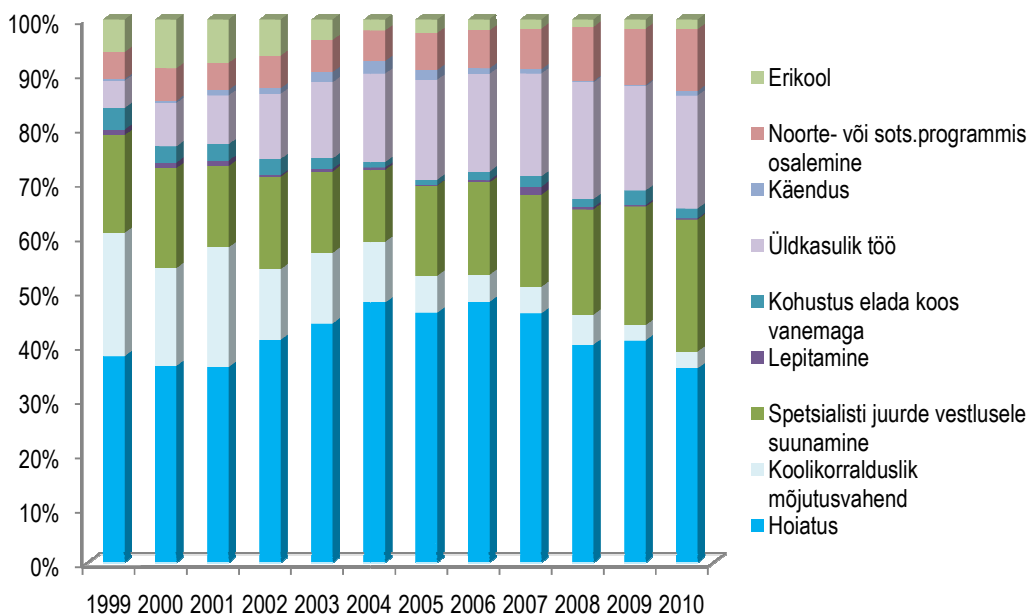
Kümne aasta perioodil on kõige sagedamini alaealistele tehtud hoiatusi (2010.a. 36%). Koos hoiatusega kohaldatakse sageli ka teisi mõjutusvahendeid paralleelselt. Hoiatus on üheks kergemaiks mõjutusvahendiks, kuid õigesti kohaldatuna suudab see noort piisavalt efektiivselt mõjutada, et korduvõigusrikkumisi ei korduks. Teised kaks kõige populaarsemat mõjutusvahendit 2010.a. olid alaealise spetsialisti juurde vestlusele suunamine (24%) ning üldkasulik töö (21%). (vt **joonis 10**) Mõlema mõjutusvahendi rakendamine on läbi aastate suurenenud. Seevastu vähenenud on alaealiste erikooli suunamine ning koolikorralduslike mõjutusvahendite kohaldamine.

Alaealise erikooli suunamiseks on alaealiste komisjonid teinud kohtule taotlusi 63 korral ning rahuldatud neist on 51. Ehk erikooli suunati 2010.a. 51 alaealist.

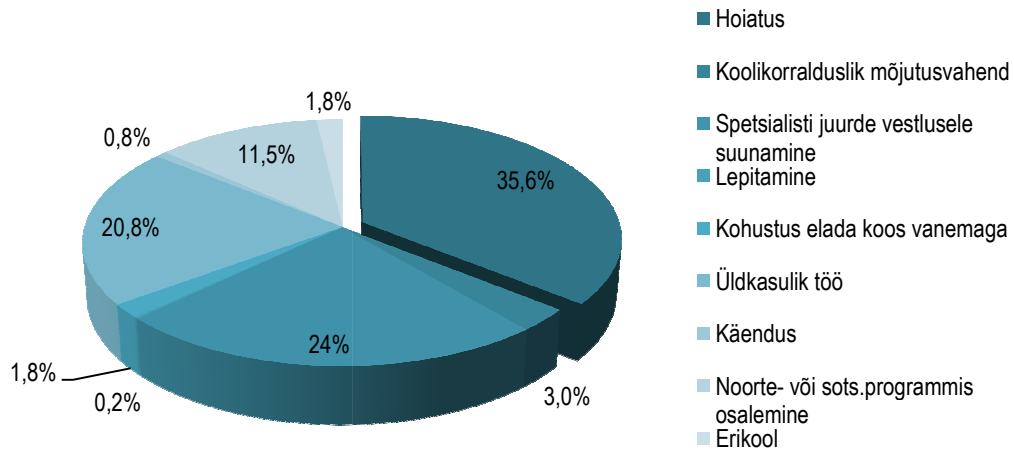
Läbi aastate on alaealiste komisjonides väga vähe rakendatud lepitust ja käendust. 2010.a. kohaldati lepitamist vaid 6 juhul, mis moodustab 0,2% kohaldatud mõjutusvahenditest. Lepitamise vähese kohaldamise põhjus on see, et seda ei saa kasutada kohe pärast alaealise poolt toime pandud õigusrikkumist, sest alaealise poolt toime pandud teo materjale menetletakse kaua (2 kuud – 18 kuud). Alles pärast uurimise lõpetamist edastatakse materjalid alaealiste komisjonile ja seejärel võib alata mõjutusvahendite kohaldamine alaealise suhtes. Seega raskendab lepitamist õigusrikkuja ja kannatanu kokkuvimist pikk periood, mis jääb teo toimepanemise ja sellele mõjutusvahendi määramise vahele.

Sotsiaalministri määrmuses on sätestatud, et käendus on mõjutusvahend, mille kohaldamise käigus kontrollitakse alaealise käitumist ja abistatakse teda, et hoida ära uute õigusrikkumiste toimepanemist. Käendust kohaldati mõjutusvahendina 2010.a. 29 korral, mis moodustab kõikidest mõjutusvahenditest 0,8%. Kuigi käendus leiab võrreldes teiste mõjutusvahenditega tunduvalt vähem rakendust on seda võrreldes eelnevate aastatega kohaldatud 4 korda rohkem, kui eelneval aastal. Senise vähese rakendamise on tinginud eelkõige see, et napib sobivate isikuomadustega inimesi, kes tahaksid ja suudaksid tegelda probleemse lapsega.

Joonis 9. Kohaldatud mõjutusvahendid läbi aastate

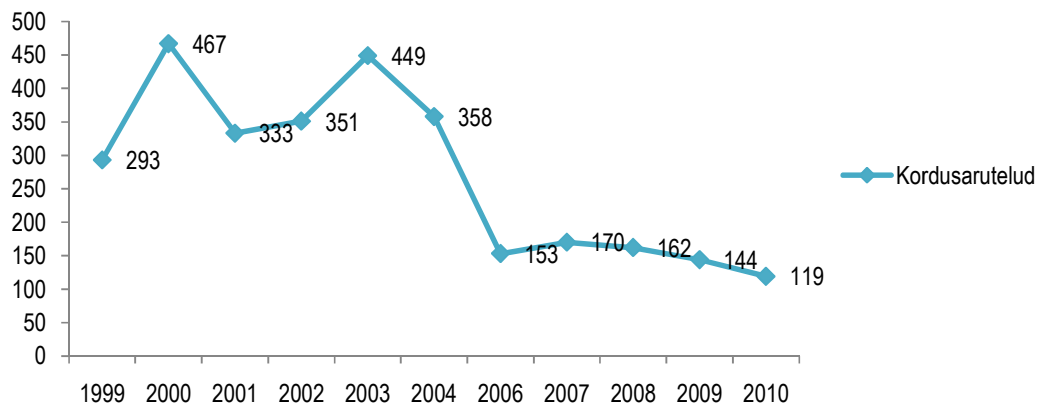
Joonis 10. 2010.a. kohaldatud mõjutusvahendid

1.7 Kordusarutelud alaealiste komisjonides

Kui alaealine ei täida talle määratud mõjutusvahendist tulenevaid kohustusi, määrab alaealiste komisjon uue mõjutusvahendi (AMVS § 9). Sellest tulenevalt on alaealiste komisjonid pidanud läbi viima **kordusarutelusid** (Joonis 11). Kordusarutelud on aastate lõikes vähenenud, mis on väga tervitatav, kuna näitab, et alaealiste komisjonide funktsioon toimib – ehk noored täidavad neile antud kohustusi.

Joonis 11. Kordusarutelud alaealiste komisjonides

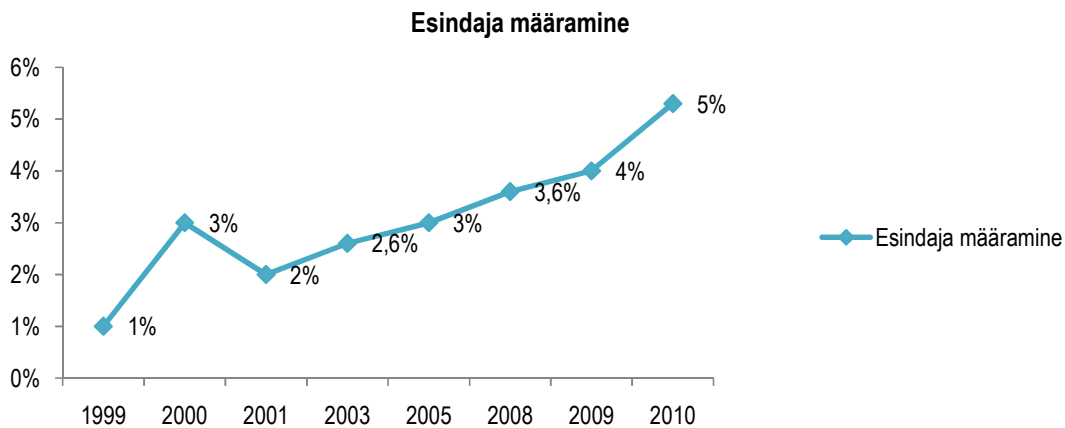

1.8 Alaealisele esindaja määramine

Selleks, et tagada alaealise õiguste ja huvide kaitse, on alaealiste komisjoni istungil vajalik ka lapsevanema kohalolu. Lastekodus või lapsevanemast lahus elavate alaealiste huvide kaitse eest seisab lastekaitsetöötaja. Kui lapsevanem ei ilmu mingil põhjusel komisjoni istungile, on alaealiste komisjonil kohustus tagada alaealise huvide eest seismine. Esindaja tuleb määrata alaealisele juhtudel, kui lapsevanem ei ole suuteline oma lapse huvisid kaitsma või on alaealise seadusliku esindaja huvid alaealise huvidega vastuolus.

Alaealiste komisjonidel on tulnud määrata alaealisele komisjoni istungil esindaja (joonis 12) õigusrikkumiste asjade arutelude korral 1999.a. - 1% 2003.a. - 2,6%; 2005.a. - 3% ; 2008.a. - 3,6%; 2009.a.- 4% ning 2010.a.- 5%. Võrreldes 1999.a. statistikaga on alaealistele esindajate määramine järjepidevalt tõusnud, mis näitab, et üha enam on Eesti ühiskonnas lapsevanemaid, kes ei tunne huvi lapse abistamise vastu ja suhtub ükskõikset lapse kasvatamisesse.

Joonis 12. Alaealisele istungiks esindaja määramine

1.9 Sundtoomine

Sundtoomist (AMVS § 18) kohaldatakse alaealisele, keda kohustati kirjaliku kutsega alaealiste komisjoni istungile ilmuma, kuid kes jättis selle ilma mõjuva põhjuseta tegemata. Sundtoomist teostab politsei komisjoni taotluse alusel, lähtudes Kriminaalmenetluse seadustiku § 139. Sundtoomise kohaldamise arvu vähenemisest võib oletada, et alaealised on hakanud aru saama õigusrikkumisega kaasnevast vastutusest. Iga toimepandud teoga kaasneb vastutus ja selle eest ei ole mõtet kõrvale hoida. (Joonis 13)

Joonis 13. Sundtoomine

